

KİTAPLAR ARASINDA

Gy. Németh (tophyan), *Attila és hunjai* [Attilâ ve Hunları].
Budapest, 1940. 331 s. 8°. 20 levha ve 2 harita.

Türklüğü çok yakından alâkadar eden bu mühim eserde S. Eckhardt, N. Fettich, L. Ligeti, Gy. Németh ve P. Váczy'nin, Hun tarihi, medeniyeti, dili ve sanatı hakkındaki araştırmaları toplanmıştır. Ön-sözde (7-10. s.) Németh Hunlar hakkındaki hükümleri tanıtmaktadır. Macarlar en eski tarihlerinden beri Hunları kendi ataları saydıkları için, Hunlarla Macarların tek bir kavim, Attilâ'nın da bir Macar kiralı olduğu fikrine gerek Macar tarih eserlerinde, gerek Macar edebiyatında sık sık raslanır. Buna mukabil Batı'da Hunlar ekseriyetle vahşi, kaba, yakıp yıkıcı ve ahlâkça düşük barbarlar olarak gösterilirler. Németh, bu hükmün tamamıyla yanlış olduğuna işaretle, şöyle devam etmektedir: «Hunlar hakkında hüküm verirken, gözümüzün önünde, medeni hayat için daha elverişli güney bölgeleri insanlarına mukabil büyük Asya ve Doğu-Avrupa isteplerinin tabiata göre teşkil ettiği insan tipini bulundurduk. Bu, hür çoban hayatının çetin çalışmasından sertleşmiş, mükemmel binici, cesur, zeki, kurnaz, kendi soyundan reislerin idaresinde büyük birlikler halinde kolay teşkilâtlendirilabilen göçebe tipidir.. Biz, Batılılar gibi, Hunları o kadar vahşi ve medeniyetlerini o kadar düşük görmüyoruz. Onların teşkilât ve devlet sistemleri, kudret, faydalılık ve milletin iyiliği ile devletin refahına hizmet eden tertipler bakımından batınkilerle boy ölçüşür, hattâ bir dereceye kadar onları geçer» (9. s.). Németh'in anlattığına göre, müellifler Hun meselesini ifrata kaçmadan ele almağa çalışmışlardır. Sonra sözlerine şöyle devam eder: «Eserimiz geniş okuyucu tabakaları için yazılmış olmakla beraber, meydana gelmesinin sebepleri arasında ilmî ihtiyaç da vardır. Hunlar hakkında pek çok eserler, hattâ pek çok iyi eserler yazılmıştır. Bununla beraber okunmuş bir kimse veya âlimin, Hun meselesi hakkında daha geniş bir esas üzerinde bilgi edinmek istediği zaman, müracaat edebileceği bir kitap ne bizde, ne hariçte vardır. Hunlar hakkında, elimizdeki kaynakların müsaade ettiği nispette kusursuz bir tablo vermek istedik» (10. s.).

L. Ligeti, *Attila hunjainak eredete* [Attilâ Hunlarının menşei] (11-30. s.). 375 sıralarında büyük kavimler göçünü harekete getiren Hunların menşei ve eski yurdu hakkında ne Bizans tarihçileri, ne Lâtin kronikçileri tatmin edici malûmat verebildiler. Bizanslılar

Hunları ekseriyetle Herodotos'ta ismi geçen kavimlerle bir tutmuş, daha doğrusu bunların torunları saymışlardır. Bizans kaynaklarında Hunlar için en çok kullanılan isimler *Skythai*, *Sigunnai*, *Kimmerioi* ve *Massagetai*dir. Hun meselesinin ilmi şekilde araştırılması ancak XVIII. asır ortalarına doğru, Degignes'in *Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols et des autres Tartares occidentaux, avant et depuis J. C. jusqu'à présent* (Paris, 1756-58) adlı eseriyle başlamıştır (15. s.). Degignes'in nazariyelerinden, vaktiyle Çin'in kuzeyinde yaşamış ve bilhassa M. ö. III. asırdan itibaren büyük bir siyasi rol oynamış olan Hiung-nularla Hunların ve daha sonra aşağı yukarı aynı sahada görülen Juan-juanlarla Avrupa Avarlarının aynı olduğu tezleri mühimdir. Hiung-nu-Hun aynılığı nazariyesi lehine ve aleyhine tartışmalar hemen başlamıştır. Aynılık nazariyesinin müdafilerinden bilhassa Friedrich Hirth'in eserleri dikkate değer. Müellif, Hirth'in fikirlerini tenkid ederek onun Attilâ geçeresini ihya denemesini reddetmektedir. Bir kısım âlimler Hunların en eski yurdunu Asya'da, Çin hududunda değil, Doğu-Avrupa'da veya Kafkasya'da aramışlardır. Bu âlimler, nazariyelerini ispat için, tarihî izahlardan ziyade lisani delillere dayanmaktadırlar. Hunların Asya'dan geldikleri tezini müdafaa edenlere göre, Hunlar Türkçe veya Moğolca konuşan bir kavimdi. Buna mukabil bu nazariyenin aleyhtarları, Huncayı Avrupa (Finugor, İslâv, German) veya Kafkasya dilleriyle karşılaştırarak fikirlerini ispata çalışmışlardır (27. s.).

Müellif, Hun meselesine dair ileri sürülen çeşitli görüşleri gözden geçirdikten sonra, şu neticeye varmaktadır: Klâsik coğrafyacılar da Hunların M. ö. Çin'in komşuları olduklarını ve buna dayanarak Batı'da ya Hun veya başka bir isim altında tanındıklarını gösteren katî bir kayıt yoktur. Bunun gibi, bu devre ait olarak Doğu-Avrupa'ya bağlanabilecek ve Hunlarla Hiung-nuların birbiriyle hiçbir alâkası olmadığı fikrini verebilecek malûmata da raslanmaz (28. s.). Tahmin edilen Hiung-nu-Hun münasebeti, her şeyden önce, siyasi idi (29. s.). Elimizdeki dil malzemesi (glossalar, has isimler) oldukça mahdut olmakla beraber, gerek Hiung-nuların, gerek Hunların Türkçe konuşmuş olmaları ihtimali vardır (29. s.). Ancak Hunlarla Hiung-nular arasında ırk bakımından ne gibi bir münasebet olduğu sualine şimdilik tatmin edici bir cevap verebilecek durumda değiliz.

L. Ligeti, *Az ázsiai hunok* [Asya Hunları] (31-60. s.). Asya Hunları ilk defa M. ö. 318'de Çin kaynaklarında Hiung-nu ismi altında Çin beylerinin Ts'in hanedanı aleyhinde meydana getirdikleri koalasyonun müttefikleri olarak zikredilmektedirler. Çinliler tarafından

ismi kaydedilen ilk Hun hükümdarı (*şan-yü*), T'ou-man'dır. Oğlu ve halefi Mao-tun (M. ö. II. asır) bütün kuzey göçebe kavimlerini büyük bir imparatorluk şeklinde birleştirmiştir. Onun kurduğu bu devlet, Kore'den hemen hemen Aral gölüne, Kerulen, Tola, Selenga, Yenisey, Ob, İrtiş ve İşim kaynak bölgelerinden Karakurum, Altın dağ ve Çin'e kadar uzanıyordu. Hiung-nular ilk katı darbeyi M. ö. 127-de yemişlerdir. Bundan sonra gelen yıllarda Hiung-nu imparatorluğu iyice küçülerek Orhon, Selenga, Tola kaynak bölgesinden ve Uliyasutay ülkesinden başka bütün toprakları elden gitmiştir. Nihayet Hu-han-sie *şan-yü*lülüğü zamanında katı olarak yıkılmıştır. Bu hükümdar tahta çıkar çıkmaz (M. ö. 58), büyük kardeşi Çi-çi tarafından kovularak Çin'e sığınmış ve Çin imparatorunu metbu tanımıştır. Çi-çi'nin batıda kurduğu yeni Hiung-nu devleti kısa ömürlü idi; M. ö. 36-da Çinlilerin istilâsına uğramıştır. Çi-çi tarafını tutan halkın bir kısmı daha batıya doğru göç etmiştir. Bununla beraber, müellifin kanaatine, büyük kavimler göçünü harekete getirenler bu Hiung-nu zümresi değil, Çin menfaat çevresi dışında âdetâ Avrupa'nın kapısında yaşayan Hun kabîleleri idi (58. s.).

Hiung-nular hayvan yetiştirici bir atlı göçebe kavimdi. Savaşlarında at büyük bir rol oynamıştır. Atlı savaş tarzı Uzak-Doğu'da Hiung-nular sayesinde yayılmıştır. Hiung-nu devlet teşkilâtına dair elimizde pek az bilgi vardır. İmparatorluğun başında *şan-yü* bulunuyordu. Dört en yüksek mevki sahibine «dört köşe», bunlardan sonra gelenlere de «altı köşe» denirdi. Hiung-nu kabîleleri arasında derece farkı vardı. En çok imtiyazlara sahip olan kabîle, *şan-yü*nünkü idi. Hiung-nuların dini hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz. Dinî hayatlarında *şan-yü* hususi bir mevki işgal etmiş olsa gerektir. Her sabah çadırından çıkıp güneşi, akşamları da ayı baş eğerek selâmlardı. Tahtında oturduğu zaman başını kuzeye doğru döndürürdü. Hükümdarın cenaze töreni ihtişamla yapılır; cesedi bir tabut içinde türbeye konurdu. Bir Hiung-nu ölünce haremi oğluna veya erkek kardeşlerine kalırdı. Kanunları çok sertti. Ağır suçlar ölümle cezalandırılırdı. Hiung-nular yazı yazmasını bilmezlerdi. Sözleşmelerini sözlü olarak yaparlardı. Hiung-nu dili, galip bir ihtimalle, Türkçe veya (bu daha şüphelidir) Moğolca idi (47. s.).¹

¹ Bu yazının Hiung-nu diline ait kısmı *Hiung-nu'ların dili* (Türk Dili Belleten III: 12-13 [1949], 102-105) başlığıyla Türkçeye çevrilmiştir. Bu arada fikrini değiştiren Ligeti, *Mots de civilisation de Haute Asie en transcription chinoise* (Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae I [1950], 141-185) adlı yazısında Hiung-nu dilinin Paleo-Asya dillerinden olduğunu ileri sürmektedir.

P. Váczy, *A hunok Európában* [Avrupa'da Hunlar] (61 - 142. s.). Hunlar tarih sahnesine çıkmadan önce, Avrasya istep bölgesinin efendileri İranlılardı. Hunların batıya ilerleyişinin dünya tarihi bakımından ehemmiyeti, İranlı göçebelerin istep üzerindeki hâkimiyetine son vererek batı istep bölgesinin yavaş yavaş türkleşmesini hazırlayışındadır (63. s.). Müellif, Roma yazarlarının tasvirlerine ve Hun mezar buluntularına dayanarak, Hunların mongoloid Türk ırkına mensup olduklarını ileri sürmektedir (65. s.).

Bundan sonra mufassal Hun tarihi gelir. Hunlar Balamber'in idaresinde 375 sıralarında Doğu-Got imparatorluğunu istilâ ettikten sonra, bir kısmı batıya doğru ilerlemişse de, esas kütlesi Don'un doğusundaki eski iskân yerlerinde kalmıştır. V. asrın ilk on yıllarında Hun başkırالی Karaton'un başkarargâhı hâlâ Hazar denizinin civarında bulunuyordu (75. s.). Hun ilerleyişinin hedefi, Macar ovası idi. Hunlar, 401-den itibaren, Uldin'in idaresinde, evvelâ Tuna ve Tisa arasındaki sahayı işgal etmeğe başlamışlar, sonra Ren'e ve Doğu denizine kadar çeşitli barbar kavimlerini itaat altına almışlardır. Ve bunu Roma'nın müttefikleri olarak, âdeta Römâlıların sessizce müsaadesiyle yapmışlardır (85-86. s.). Buna mukabil Hunlar Doğu-Roma imparatorluğuna karşı son derece düşmanca davranıyorlardı. 422-den itibaren Bizanslılar ağır vergiler pahasına Hunlardan sulhu satın almak mecburiyetinde kalmışlardır. Bu durum Ruga'nın ölümünden (434) sonra, Bleda ile Attilâ'nın Hun tahtına çıkmasıyla bir kat daha ağırlaşmıştır (89. s.).

Müellif, Hunların yaşayışını (atlı göçebeler), giyinişini, silâhlarını, içtimai kuruluşunu, kabîle teşkilâtını v.s. etraflı bir şekilde tanıtmaktadır. Hun kabîle teşkilâtı başlangıçta oldukça gevşekti. Siyasi iktidar çeşitli kabîle reisleri arasında bölünmüştü. İsmi bildiğimiz ilk Hun hükümdarı Uldin (hük. 400-409) sadece «regulus» (küçük kiral), yani batı zümresinin başkanı idi. Başkiral Karaton (412 sıralarında) da yalnız «beylerin ilki» dir. Başkiralın iktidarı ancak Oktar (ölm. 430) ve Ruga (ölm. 434) zamanında kuvvetlenmiştir (103-104. s.). Attilâ'nın karakter tasviri (116-123. s.).

Ruga'nın ölümünden sonra kardeşi Muncuk'un büyük oğlu Bleda tahta çıkmıştır. İktidarı küçük kadeşi Attilâ ile paylaşan Bleda, daha sonra onun tarafından öldürülmüştür (445). Hunlar Oktar ve Ruga zamanında Hun yayılışının en batı noktası olan Doğu denizine ulaşmışlardı. Pannonia'yı sulh yoluyla Romalılardan elde eden de Ruga idi. Böylece Attilâ, barbarlar âleminde pek az işi kaldığı için, 448-

den itibaren Roma dostu politikasını terk ederek, Batı-Roma imparatorluğunu istilâya kalkışmıştır. Ancak Gallia (451) ve İtalya (452) seferleri istenilen neticeyi vermemiş, kendisi de az sonra ölmüştür (453).

Attilâ'nın beklenmedik ölümünden sonra tâbi kavimlerin çoğu isyan etmişlerdir. Attilâ'nın en büyük oğlu Ellak savaş meydanında ölmüştür (454). Hunlar, Attilâ oğullarından Dengizik ve İrnek'in idaresinde Karadeniz'in kuzey sahil bölgesine sığınarak yeni bir devlet kurmuşlardır. Dengizik'in, bugünkü Rumen ovasını içine alan batı kısmı, İrnek'in de Karadeniz boyunca istep bölgesi üzerinde hükümdarlık etmiş olması ihtimali vardır. Ancak bu devlet doğudan ilerleyen Oğur Türklerine karşı tutunamamıştır. İrnek, bütün kavmi ile birlikte Bizans topraklarına sığınarak Scythia minor (Dobruca) eyaletinde yerleşmiştir. Dengizik de, kavmi ile birlikte Dacia ripensis eyaletine yerleşmeyi denemişse de, geri atılmıştır (466-467 kışı). Birkaç defa daha Bizanslılarla savaştıktan sonra onlara esir düşmüş ve başı kesilmiştir (469). İstepelerde kalan ufak tefek Hun grupları yeni devletler içinde erimişlerdir. Fakat Hunların çoğu Bizans hizmetine girmiştir. Attilâ'nın gözde oğlu İrnek Bizans subayı olmuştur. Bizans subay ve komutanlık kadroları Hunlarla dolmuştur. Batıda da durum buna benzerdi. Ancak burada başrolü oynayanlar Germanlardı. İtalya'nın ilk barbar kralı Odoakar, Attilâ'nın güvendiği adamlardan Skir kralı Edeko'nun oğludur.

S. Eckhardt, *Attila a mondában* [Efsanede Attilâ] (143-216. s.). Bugün «Attilâ efsanesi» dediğimiz şey birbirirden çok farklı unsurların halitasıdır. Ancak bu efsanede birçoklarının boşuna aradıkları halk efsane daireleri veya çoktan unutulmuş destanların parçaları yoktur. Hakiki Attilâ efsanesi, bizzat Attilâ'nın da içinde yaşadığı, kendisinin ve halkının da inandığı hikâyelerdir (Tanrı kılıcı, Aquileia leylekleri). Attilâ'nın trajik ölümü hâdisesi Bizans'ta efsanevi bir renk almıştır. Buna göre Attilâ düğün gecesinde burun kanamasından ölmemiş, nişanlısı tarafından öldürülmüşmüştü. Got-Longobard kronikçileri Attilâ'nın efsanevi hayatını bir kat daha süslemişlerdir (Attilâ ile papa Leo'nun mülâkatı). Gallia kilise edebiyatında Hun hükümdarının tarihi rolü kilisenin hususi gayelerine göre tefsir edilerek onun *flagellum Dei* (Tanrının kırbağı) portresi fazla kalıplaştırılmıştır. İtalya'da Attilâ'ya yalnız tahribat değil, birtakım şehir tesisleri de atfolunmuş, ancak burada Attilâ köpek başlı olarak tasvir edilmiştir (kuleye hapsedilmiş bir kızla bir köpeğin birleşmesinden doğ-

muş!). Almanya'da Attilâ'nın şahsiyetinde destani büyüklük keşfedilmiş; Attilâ veya Etzel Alman şövalye destanlarının başkahramanı olmuştur. Kuzeyde İzlanda ozanlarının muhayyilesi onu kanlı, melodramatik destanların kahramanı haline sokmuştur. Yalnız Macaristan'da Attilâ efsanesinin tarihî rolü vardır. Macarlar Attilâ'yı atalarından saymaktadırlar. Macaristan'da millî ve yerli ananelerden ve yazarların muhayyilesinden, çağ ruhunu her zaman aksettiren, tamamiyle efsanevi bir Attilâ tarihi meydana gelmiştir.

Gy. Németh, *A hunok nyelve* [Hunların dili] (217-226. s.).¹ Müellif, bize kadar gelen «Hun» dili yadigârlarından evvelâ *kamon*, *medos* ve *strava* kelimeleri üzerinde durmaktadır. Priskos'un kaydettiği *kamon* (=accusativus) ve *medos* kelimeleri Hintavrupa menşeli olup birer çeşit içki demektedirler. Jordanes'te kayıtlı *strava* 'şölen' kelimesinin şimdiye kadar herkesçe kabul edilen bir izahı yoktur. Has isimlere gelince, Attilâ (Got. *atta* 'baba' + *-ila* küçültme eki), *Rua* (veya *Ruga*, *Rugila*) ve *Bleda* (Macarlarda *Buda*) Got menşelidir. Buna mukabil şu isimler Türkçedir: *Oibarsios* (Attilâ'nın amcası; Türk. *Ay-bars*), *Mundiukhos* (Attilâ'nın babası; Türk. *Muncuk* 'boncuk'), *Kreka* veya *Rekan* (Attilâ'nın başkadını; Türk. *Arıkan* veya *Arıgkân* 'temiz, iffetli prenses'), *Ernakh* veya *Hernac* (Attilâ'nın oğlu, oku: *İrnek* veya *İrnik*; Türk. *er*, *ir* + *-nek*, *-nik* küçültme eki), *Ellac* (Attilâ'nın oğlu, oku: *İlek*, *İllek*; *İlek* yaygın bir Türk adıdır), *Dengizikh* (Attilâ'nın oğlu; Codex Cumanicus'ta *tengizih* 'lodos',² Asya Türklerinde *Tenizek* [şahıs adı], *Tengezek* [yer adı] ile karşılaştırınız), *Atakam* (ilerigelen bir Hun; Türk. *ata-kam* 'baba şaman'), *Eşkam*, veya *Eskam* (ilerigelen bir Hun; Türk. *eş-kam*). *Hun* adı da Türkçe ile izah edilebilir: Türk. *kün* 'kavim', Moğ. *kümün* 'insan', Samoyed. *kum* 'insan', Züryen. *komi* 'Züryen', krş. Lât. *homo* 'insan'. Müellifin vardığı netice şudur: Avrupa Hunlarının idareci tabakası, belki asıl Hun kavmi de Türkçe konuşurdu, daha doğrusu Türktü (225. s.).

N. Fettich, *A hunok régészeti emlékei* [Hunların arkeoloji yadigârları] (227-264. s.). Hunlara ait arkeoloji buluntularının ehemmiyetli kısmı ölü kültü, daha doğrusu ölü gömme âdetleri ile ilgilidir. Bu buluntular, Hun imparatorluğunun kısa ömrü (takriben 80 sene) içinde, titiz bir zaman sırasına konamaz. Bu kadar kısa bir müddet, kullanılan eşyaların şeklinde esaslı değişikliklerin meydana gelmesi

¹ Türkçe tercümesi: Türk Dili Belleteri III: 12-13 (1949), 106-144.

² Grönbech'in Kumanca lûgatinde *tengizih* kelimesi yoktur; 'deniz rüzgârı, lodos' mânasında *teniz yeli* kaydedilmiştir.

için kâfi değildir. Mezar buluntularının hangi kavme ait olduğunu tesbit etmek de güçtür. Zira «Hun modasının» başka ırklara mensup tabakalar tarafından kabul edilebileceğini de hesaba katmak gerekir. Antropoloji malzemesi mezar buluntularının çoğunda eksiktir. Çünkü o zamanlar ölü yakma modası hâkimdi. Bu suretle kemikler ilmi araştırma bakımından kullanılmaz hale gelmiştir. Müellifin fikrince, Hunların hiç olmazsa bir kısmı Moğol ırkındandı (236. s.).

Müellif, Hunlara ait en mühim buluntuları (mücevherler, altın taslar, tunç kurban kablaları, keramik v.s.) tanıttıktan sonra, şu neticeye varmaktadır: Bütün tarihî istep kavimlerinin maddi kültürü gibi Hunlarınkı de fikir hayatlarıyla çok sıkı bir münasebette idi. Komşu ve daha uzak kavimlerle olan iktisadi ve başka bağlar neticesinde Hun kültürü dıştan gelen tesirlere mâruz kalmıştır. Ancak Hunlar, kendi hususi fikir kültürünün hizmetine aldıkları çeşitli tesirlere yeni bir şekil vererek, tabii inkişaf boyunca, istep âlemine en uygun, hususi bir fikir kültürü yaratmışlardır. Bu kültürün en yüksek ifadesi, sanatta aşırı mücerretliktir (264. s.).

Gy Németh, *Hunok és magyarok* [Hunlar ve Macarlar] (265-270. s.). Macarların Hunlarla birleştirilmesine ilk önce Frank ve Bizans kaynaklarında raslanır. En eski Macar kronikçileri Anonymus ve Kézai de bu iki kavmi bir saymaktadırlar. Hunlarla Macarların bir kökten geldikleri ananesi, Macarların bugünkü Macaristan'a yerleşmesinden (896) önceki zamanlara kadar çıkar. Macarların en eski yurdu, bir kısmı Avrupa'da, bir kısmı da Asya'da olmak üzere, Ural sıradağlarının güney bölgesinde, Vogul ve Ostyakların eski ve kısmen bugünkü iskân yerlerinin yakınında idi. Macarların daha burada iken Hunlarla temasa girmiş olmaları mümkündür. Zira Hunlar, İsa'nın doğumundan az sonra, Doğu-Avrupa'nın güney bölgesinde görünmüşlerdir. Fakat Attilâ'nın ölümünden takriben on yıl sonra, 460-465 sıralarında Macarların, Ural bölgesindeki yurtlarından Bulgar Türkleriyle birlikte Kuban civarına göç ettikleri zaman Hunlarla temasa girdikleri muhakkaktır. Attilâ'nın ölümünden sonra oğulları tarafından Karadeniz'in kuzey ve batı sahil bölgesinde kurulan yeni Hun devletlerinin halkı daha çok Hun ve Oğurlardan (Bulgar Türklerinden) müteşekkildi. Macarlar bu devletlerle münasebette bulunmuş olsalar gerektir. Zira, bazen Bulgar, bazen de Onoğur ve Oturğur ismi altında Kuban ve Kafkaslar arasında yaşayan Bulgar kavimlerinin bu yeni Hun-Bulgar siyasi birliklerine mensup olmamaları düşünülemez. Bulgar Türk kabile konfederasyonuna Macarların da dahil oldukları

kabul edilmektedir. Böylece, Bulgar Türkleri vasıtasıyla Hun-Macar münasebetinin kurulmuş olduğunda şüphe yoktur.

Makaleler kısmı bununla bitiyor. Esere bol notlar ve bibliyografya, (271-322. s.) ilâve edilmiştir.

«Dünya edebiyatında Attilâ ve Hunlar» ve «Sanatta Attilâ ve Hunlar» gibi bahislerin kitaba alınmamasını eksiklik saymakla beraber, büyük bir ihtiyacı karşılayan bu güzel eserden dolayı, onu toplıyan Németh'i ve müellifleri tebrik etmek vazifemizdir. Bu kitabın bir an evvel Türkçeye tercüme edilmesini temenni ederiz.

J. Eckmann

J. Németh, *Probleme der türkischen Urzeit: Analecta Orientalia Memoriae Alexandri Csoma de Körös Dicata. Bibliotheca Orientalis Hungarica V. Budapestini, 1942-1947. 57-102. s.*

Müellif, *Az uráli és török nyelvek ősi kapcsolata* [Ural ve Türk dillerinin en eski münasebeti] (Nyelvtudományi Közlemények [Dil Bilgisi Haberleri] XLVII [1928], 62-82) ve *A törökség őskora* [Türklüğün anadevri] (Berzeviczy-Emlékkönyv [Berzeviczy Hâtıra Kitabı]. Budapeşt, 1934. 158-174. s.)¹ başlıklı yazılarında incelediği mevzuları bir daha ele almış ve bu sahada yaptığı araştırmaların yeni neticeleriyle tamamlayarak, yukardaki isim altında, Türklük bakımından gayet mühim bir eser meydana getirmiştir. Müellif, Türklerin en eski yurdu hakkındaki fikirleri tanıttıktan sonra, Türk anayurdunun Orta- veya Doğu-Asya'da değil, Batı-Asya'da, Altay ve Ural sıradağları arasındaki istepelerde bulunduğu neticesine varmaktadır (63. s.). Németh, bu çok dikkate değer nazariyesini dil bilgisi delilleriyle ispata çalışmaktadır. Delillerinin en mühimmi, Ural (Finugor ve Samoyed) dilleri ile Türkçe arasındaki akrabalık fikridir. Németh'e göre, bu diller arasındaki müşterek noktalar şudur: 1. Ses bilgisi sahasında vocalis ahengi. Müellife göre bu, Ural ve Türk dillerinin müşterek ve asli hususiyetlerindendir. 2. Şekil bilgisinde *t~*δ ablativus ve *k~*ğ dativus-lativus takısı. 3. Cümle bilgisi benzerlikleri. 4. Kelime uygunlukları. Bu yazının en alâka verici kısmını

¹ Türkçe tercümesi: Ülkü XV (1940), 299-306, 509-518.